

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Актуальність теми. В наш час розвиток будь-якої країни не можна розглядати не зважаючи на процес глобалізації. Глобалізація має великий вплив на більшу частину населення. Через те, що вона впливає на інтенсивну боротьбу за встановлення світового порядку, розвиток світових ідеологій, зростання кількості міжнародних організацій та їх впливу, розвиток та появу транснаціональних корпорацій, міжнародну торгівлю, інтенсивні масові міграції.

Глобалізація створює великі можливості для деяких країн світу. Але великі можливості дають небезпеки для багатьох інших країн. Глобалізація позитивний процес для багатих людей, фірм та країн, експортерів капіталу, технологій, міжнародних та глобальних фірм-лідерів. Негативні ж ці процеси для країн «третього сорту» з погано розвинутою економікою, слабкою інфраструктурою, некваліфікованими працівниками та дрібними підприємствами. Глобалізація може бути небезпечна через її негативний вплив на національну культуру та духовність, тому що вона може призводити до втрати культурної різноманітності.

В такому випадку розвиватися успішно в наш час можуть тільки ті країни, які пристосовані до умов глобалізації.

Україна – п'ята на континенті за кількістю населення та друга за територіальними розмірами країною. Також Україна не поступається найбільшим європейським державам за своїми економічними можливостями науково-технічним і інтелектуальним потенціалом. Зважаючи на історичний досвід, культурні традиції, геополітичний досвід, багаті природні ресурси, сильний економічний, науково-технічний та інтелектуальний потенціал, Україна покладається на свої національні та національно-державні інтереси, та відповідно до них вже визначає на що буде напружена зовнішня політика, її функції та пріоритети.

На мою думку, актуальне питання для України сьогодні залишається виробити чітке уявлення про глобалізацію і розробити свою глобальну стратегію, що зможе гармонійно об'єднати внутрішні ресурси і зміцнити економічні, науково-технічні та культурні зв'язки зі світовим співтовариством. Саме така стратегія зможе забезпечити максимальне використання можливостей, які були надані глобалізацією, і мінімізує її негативні наслідки.

Проблемами глобалізації займалися такі мислителі як: Н. Макіавеллі, У. Бек, Е. Гідденс, М. Кастельс, З. Бауман, Г. Гегель, Ч. Тайлор та інші.

Дослідженню впливу глобалізаційних процесів на Україну присвятили свої праці українські вчені В. Геєць, О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко, М. О. Гончаренко, А. П. Рум'янець, Ю. В. Макогон, В. В. Рокоча, Мазаракі, Д. Гелд, Дідківський та інші.

Мета дослідження: полягає у вивченні причин, характеру та наслідків процесів глобалізації, а також проблем забезпечення національних інтересів в цих умовах.

Завдання дослідження: розкрити значення сучасних глобалізаційних процесів; дослідити вплив процесу глобалізації на Україну; проаналізувати всі економічні, політичні, культурні та інші процеси, які тісно взаємодіють один з одним; визначити позитивні та негативні наслідки глобалізації; з'ясувати чи зможе Україна використовувати переваги глобального розвитку.

Об'єкт дослідження: світові трансформаційні процеси та глобалізаційні процеси, які відбуваються в Україні.

Предмет дослідження: структурні складові які забезпечують реалізацію процесів глобалізації, проблеми збереження суверенності держави та використання переваги глобального розвитку.

Глобалізація – це об'єктивна реальність, що формується усією сучасною системою світової економіки та науково-технічного прогресу. Цей незворотній процес є дуже складним, багатограним та суперечливим [5, с. 4].

Під поняттям глобалізації розуміють збільшення масштабів світової торгівлі в умовах світової економіки, що інтегрується та міжнародного обміну. Але сьогодні розвиток економіки, культури та політики відбувається під великим впливом глобалізації.

Для того щоб точніше визначити термін глобалізації треба проводити аналізи всіх економічних, політичних, культурних та інших процесів, які тісно взаємодіють один з одним.

Глобалізація може розглядати простір, на якому зіштовхнуться, переплітаються і розходяться безліч інформаційних, товарних, людських та інших потоків.

Основними формами прояву глобалізації виступають: плюралізм міжнародних інвестицій, транснаціональні корпорації (ТНК), міжнародні фінансові центри (МФЦ), транснаціональні стратегічні альянси (ТСА), міжнародні організації, засоби масової інформації (ЗМІ), глобальні комунікаційні системи (Internet, супутниковий зв'язок тощо), міжнародні регіональні об'єднання, транснаціоналізовані держави, економічні зони. Таким чином, науковці вважають, що глобалізація – це процес посилення взаємозв'язку національних економік країн світу, що знаходить своє вираження в утворенні світового ринку товарів і послуг, фінансів; становленні глобального інформаційного простору, перетворенні знання в основний елемент суспільного багатства, виході бізнесу за національні кордони через формування ТНК, впровадженні і домінуючі в повсякденній практиці міжнародних відносин і внутрішньополітичного життя народів, принципово нових і універсальних ліберально-демократичних цінностей [6, с. 22].

Дуже помітно впливає на економіку всіх країн саме глобалізація. Вона торкається процесів використання робочої сили, виробництва товарів і послуг, інвестицій в «фізичний» і людський капітал, технології і їх перехід з одних країн в інші. Це все й впливає на продуктивність праці, конкурентоспроможність і ефективність виробництва.

З економічної точки зору вважають: процес глобалізації розгортається впливаючи як на національні економіки, так і на весь хід сучасного світового господарського розвитку. З одного боку, глобалізація небачено розширює можливості окремих країн щодо використання та оптимальної комбінації різноманітних ресурсів, їх більш глибокої і всебічної участі у системі міжнародного поділу праці, з іншого – глобальні процеси значно загострюють конкурентну боротьбу, спричиняють маніпулювання величезними фінансовими та інвестиційними ресурсами, які становлять реальну загрозу для країн з низькими і середніми прибутками, бо саме вони відчувають гостру нестачу людського капіталу, інституцій, господарської інфраструктури, економічно вмотивованих рішень щодо реалізації наявних можливостей [7, с. 369].

Прояви глобалізації в Україні помітні в політиці, культурі та економіці.

Узагальнимо переваги глобалізації: нові можливості більш ефективного розміщення світових ресурсів; вільний доступ до світових ресурсів; загальне зростання світового виробництва і доходу; стимулювання експортних операцій через розширення ринків збуту; стабілізація інвестиційних процесів, що зумовить оздоровлення «проблемних» галузей економік країн, що розвиваються [3, с. 41].

Крім того, передові технології різко скорочують транспортні, телекомунікаційні і розрахункові витрати, полегшуючи інтеграцію національних ринків. Глобалізація дає країнам можливість мобілізувати більш значний обсяг фінансових ресурсів, оскільки інвестори можуть використовувати широкий фінансовий інструментарій на обмеженій кількості ринків [1, с. 40].

Також глобалізація несе за собою не тільки переваги, а й негативні наслідки, породжуючи цим ряд потенційних проблем.

Більшу частину переваг від глобалізації отримують багаті країни. Загрозу конфліктів від глобалізації на регіональному, національному та інтернаціональному рівнях породжує несправедливий поділ благ.

Нині одні держави використовують глобалізаційні процеси собі на користь, інші – намагаються перекласти на глобалізацію відповідальність за власну бездіяльність і помилки. Але потрібно враховувати, що в підсумку межі впливу глобальних чинників на розвинені країни визначаються їхніми інтересами, а на слабкі – ще й залежністю від інтересів високорозвинених країн і спроможністю влади розв'язувати внутрішні проблеми [4, с. 42].

Дослідники глобалізації відзначають її об'єктивний та історичний характер. Але треба погодитися з тим, що головними дійовими особами глобалізації залишаються обрані саме демократичним шляхом уряди національних держав, бо вони мають легітимну владу. Глобалізація, в більшості, здійснюється за допомогою державної політики, а не лише визначає можливості діяльності держави. Жодні бізнес-кола чи технології самі по собі не можуть створити глобальної економіки, адже вона є результатом інтеграції національних ринків, що неможливо без ініціатив держав. Держави ж самі відкривають свій економічний простір, проводячи політику приватизації державних підприємств та усуваючись від регулювання національних ринків, тим самим створюючи умови для посилення глобальних процесів. Не зважаючи на те, що глобальні чинники дуже впливають на державу, вона не є

пасивною щодо них. Адже держава не може усуватися від виконання своїх внутрішніх і зовнішніх функцій.

Т. Гончарук-Чолач писала: «Нові моделі державоуправління зорієнтовані на широке використання таких технік ділового менеджменту, як делегування для прийняття відповідних рішень, застосування командної роботи, матричних структур управління. При переході до нових моделей відбуваються докорінні зміни в організаційній культурі управління» [2, с. 6].

За процесів глобалізації роль сучасної національної держави залишається важливою, але це ніяк не зменшує вимог до неї щодо пошуку нових рішень і моделей функціонування. Задля ефективного реагування на світові зміни сучасні демократичні режими використовують три основні інструменти. У внутрішній політиці – корпоративізм і націоналізм, а в зовнішній – міжнародне управління.

І. Радзівський вважає: «Коли ми говоримо про зовнішню політику, то нам необхідно зауважити, що у взаємовідносинах між державою та міжнародними організаціями успіх досягається лише в разі спільної мети, наприклад, у питаннях колективної безпеки. Держава аж ніяк не втрачає свого статусу через приєднання до міжнародних організацій чи союзів, проте це допомагає розв'язувати глобальні проблеми» [10, с. 70].

С. Пирожков міркує: «Чи зможе Україна розв'язати власні проблеми й залишитися суверенною державою та використовувати переваги глобального розвитку? На мою думку, зможе, якщо державна влада набуде ознак верховної та буде здатна відповідати за майбутнє держави й приймати остаточні рішення з найважливіших державних питань. А також якщо усвідомить, що основна мета та зміст її діяльності – інтереси народу України. Інакше наша країна так і залишиться узбіччям Європи» [9, с. 90].

Масштабні геополітичні зміни останнього десятиліття кардинально позначилися на конфігурації військово-політичної взаємодії економічно розвинених країн. Більшість з них починають по-новому вибудовувати свої системи національної безпеки. У той ж час, ці змін застали зненацька політичну еліту України, яка формувалася в рамках протистояння НАТО – Варшавський договір. До того ж, концепція зовнішньої політики України, створена в перші роки незалежності, в даний час безнадійно застаріла.

Україна переходить до ринку в дуже специфічних умовах. Для трансформацій ринку потрібне здорове суспільство з хорошою правовою та матеріальною базою, інституціональною та раціональною економічною структурами, також, звісно, з достатнім економічним потенціалом, кваліфікованою владою, соціальною стабільністю, та такими компонентами, що спроможні забезпечити національну визначеність, суверенітет і самостійність у прийнятті рішень у зовнішньоекономічному та політичному порядках. На жаль, жодного з цих компонентів Україна не має.

Більшість науковців, особливо представників так званої офіційної науки, як уже зазначалося, обґрунтовують необхідність розбудови в Україні нації політичного типу, яку ще називають громадянською, територіальною нацією або нацією-державою [13, с. 7].

Тому слід зважено поставитися до проблеми відкритості, оскільки, як застерігає, зокрема, професор Гарвардського університету Д. Родрік: «не існує жодних доказів того, що інтеграція до світового господарського простору сама по собі приводить до покращення економічної ситуації. Навпаки існує багато переконливих доказів того, що відкритість, трактована як зменшення перешкод на шляху потоків капіталів і товарів, прямо не пов'язана з економічним зростанням: скоріше воно залежить від наявності ефективної внутрішньої стратегії щодо всіх прошарків населення, яка пом'якшує внутрішню конфліктність розвитку; від внутрішньої інституціональної політики, зокрема наявності інституцій, здатних швидко реагувати на ситуацію, на зміни, що відбуваються у глобальному середовищі, та вміло до них пристосовуватися. Саме досконала національна внутрішня інституціональна й економічна структура є запорукою інтегрування до світового простору на паритетних умовах. За відсутності цих обов'язкових компонентів стратегії зовнішньої лібералізації відкритість нічого не дасть». У своєму твердженні Д. Родрік спирається на сучасні підходи, згідно з якими зовнішньоекономічна діяльність є підконтрольною державі, яка має виконувати функцію реалізації загальнонаціонального інтересу, а її зовнішньоекономічна політика має базуватися на фундаментальних засадах економічного зростання, а саме – інвестиціях, макроекономічній стабільності, людських ресурсах та ефективному управлінні, й виключати тезу щодо домінування інтеграційних інтересів як першопричини економічного зростання [8, с. 15].

Перед Україною стоїть вкрай відповідальне завдання позиціонування себе в глобальному світі. Очевидно, що економічне становище України і якість її сучасної керівної еліти такі, що вона не може претендувати на роль самостійного політичного гравця, а зміни зовнішніх загроз змушують відмовлятися від принципу нейтралітету навіть такі традиційно нейтральні країни, як Австрія і Швеція. Очевидно і те, що Україну в Європейському союзі не чекають навіть у віддаленому майбутньому. У Західній Європі з'явилося багато нових проблем, пов'язаних з інтеграційними процесами і з економічним суперництвом з США. А в сучасному вигляді наша країна стане для ЄС вкрай обтяжливою тягарем. Тому для України видається єдиний правильний напрямок у зовнішній політиці – максимально ефективний розвиток відносин з США з тим, щоб Америка визнала її своїм стратегічним союзником, адже Україна продовжує залишатися важливою геополітичною ланкою між Сходом і Заходом, а також між Північчю і Півднем. Для створення стратегічного партнерства необхідно значно посилити залучення інвестицій з боку високотехнологічних американських корпорацій, що дозволить Україні більш ефективно входити у світовий поділ праці. Тоді вона може стати важливим плацдармом для забезпечення присутності США в Європі. Однак ефективну співпрацю з США можливо тільки в разі проведення рішучих економічних перетворень, що, в свою чергу, вимагає якісного оновлення правлячої еліти.

Загалом, українські дослідники зійшлися в думці про недемократичність українського політичного режиму впродовж усіх років незалежності України, акцентуючи на його перехідному характері і, таким чином, визнаючи його як перехідний [12, с. 6].

Другою умовою підвищення ролі України в світі є кардинальна зміна відносин з Росією. Співпраця з Росією має перейти на якісно новий рівень.

Зараз в світі формується нова архітектура взаємної безпеки. Україна повинна максимально швидко підключитися до цього процесу зі своїми ідеями, концепціями, пропозиціями. Та для цього потрібно щоб нова генерація політиків України відповідала сучасним вимогам глобального світу, володіла сучасною політичною мовою і чітко уявляла інтереси ключових країн і політичних союзів. Тільки тоді Україна зможе зайняти гідне місце в системі світової безпеки і тільки тоді з нею будуть рахуватися інші країни.

В ході дослідження ми прийшли до наступних висновків:

1. Глобалізація – це процес посилення взаємозв'язку національних економік країн світу, що знаходить своє вираження в утворенні світового ринку товарів і послуг, фінансів; становленні глобального інформаційного простору, перетворенні знання в основний елемент суспільного багатства, виході бізнесу за національні кордони через формування ТНК, впровадженні і домінуючі в повсякденній практиці міжнародних відносин і внутрішньополітичного життя народів.

2. Сучасна Україна повністю готова до глобальної інтеграції і міжнародної конкуренції. Держава з таким потенціалом не може залишатися ізольованою. Тому її пріоритетним завданням має стати наближення вітчизняної економіки до рівня провідних країн світу шляхом активізації інноваційного процесу, підвищення стимулів до праці, покращення інвестиційного клімату, адаптації законодавства до сучасних умов господарювання, всебічну підтримку підприємництва.

3. Для формування ринку зовнішніх послуг Україна користується головним чином своїм вигідним транзитним транспортно-географічним положенням на шляху з Росії до Західної Європи та існуючою виробничою інфраструктурою. Водночас прогресивні інформаційні послуги, що є головним показником розвитку індустріальних країн, в українському експорті представлені в мізерній пропорції.

4. Для забезпечення гармонізації національної та глобальної економіки держава вже тепер повинна розробити стратегію ефективного входження України в глобальний світ.

5. Ми повинні будувати свою політику передусім з врахуванням інтересів української економіки, наших товаровиробників і наших громадян.

6. Сприятливі позитивному впливу глобалізації на економіку України має розвиток законодавства з врахуванням стратегічних і тактичних цілей інтеграції України у світове співтовариство.

Література

1. Богуславський С. Глобалізаційні процеси в Україні: економіка, фінанси, банківська справа // *Інвестиції: Практика та досвід.* – 2008. – № 21. – С. 40-42.

2. Гончарук-Чолач, Т. Сучасні парадигми державного управління: теоретико-філософське осмислення / Тетяна Гончарук-Чолач // *Психологія і суспільство*. – 2010. – № 4. – С. 72-81.
3. Гурик М. І., Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Філософські проблеми державного управління. Навч. посібник. Тернопіль. – *Економічна думка*, 2010. – 126 с.
4. Карлова І. Глобалізація: сутність, наслідки та вплив на соціально-економічний розвиток України // *Актуальні проблеми економіки*. – 2008. – №11. – С. 41-52.
5. Козловець М. Глобалізація як тест на виживання націй - держав // *Персонал*. – 2008. – № 3/4. – С. 42-52.
6. Костицький В. Економічний патріотизм як складова національної ідеї в умовах глобалізації // *Право України*. – 2006. – № 12. – С. 4-8.
7. Кравчук М. До передісторії феномена «глобалізації» // *Персонал*. – 2006. – №3. – С. 22-25.
8. *Міжнародна економіка: Навч. Посіб.* – К.: Знання. – 2005. – С. 369-371.
9. Олексюк О. І. Вплив глобалізації на результативність соціально-економічного розвитку України // *Економіка та держава*. – 2009. – № 2. – С. 15-19.
10. Пирожков С. [Електронний ресурс] Дослідження національних економічних пріоритетів у контексті сучасної глобалізації // *Економіка України*. – 2009. – № 5. – С. 90-92. Режим доступу: http://www.libr.dp.ua/cgi-bin/irbis64r_71/cgiirbis_64.exe
11. Радзівевський І. Глобалізація і трансформація статусу національної держави // *Вісник Української Академії державного управління при президентові України*. – 2005. – №1. – С. 70-76.
12. Сарана О. Вплив глобалізації світової економіки на економічну роль національної держави // *Економіка, фінанси, право*. – 2008. – № 5. – С. 3-6.
13. *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія* / Гончарук Т. В., Гнасевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.